

Workshop Tekenen met penseel

In het Museum De Zwarte Tulp - Heereweg 219, 2161 BG Lisse.

Tijdens de tentoonstelling **400 jaar Mayflower - De Planten van de Pilgrims**
2 juni t/m 27 september 2020 met aquarellen en tekeningen door leden van de
VERENIGING VAN BOTANISCH KUNSTENAARS NEDERLAND

Museum de
Zwarte Tulp

Zaterdag 4 juli 2020 van 10:15 t/m 15 uur door Hans Homburg

Introductie

In het Cruideboek uit het jaar 1554 van Rembert Dodoens (1517-1585) staan afbeeldingen van planten gemaakt door middel van houtsnedes. Deze afdrucken zijn in dit boek met de hand ingekleurd door kunstenaar Hans Liefvrick (ca. 1520-1573). Dit Cruideboek telt circa 900 pagina's. Hoewel de afbeeldingen zijn ingekleurd, kan je zien dat er best aandacht is besteed aan de kleur van bloemen, bladeren, takken en wortels met schaduwen, verschillende tinten en hooglichten. In essentie dus een soort botanische inkleuring met diepte en glans met de middelen die toen voorhanden waren.

Zie de hoge resolutie-scans van alle pagina's van het Cruideboek op:

https://www.kuleuven-kulak.be/mirrors/bio/Cruideboek_scans/index.html

klik in dat overzicht op Icons 745 - 750 voor de afbeelding van de Duinroos.

Informatie over dit oude boek op: <https://leesmaar.nl/cruideboek/index.htm>

Programma

1. Uitleg over papier, verf en penselen;
2. Kleuren kiezen en mengen op het palet;
3. Schilderen bladeren en bloem Duinroos.

Met kennis en plezier een aquarel maken

Papier

Gebruik glad papier, van goede kwaliteit in de kleur wit tot crème van 300 gram/m². We schilderen op papier van het merk Arches, 300 gram/m² van katoen, Grain Satiné. Het is een kunst om het papier tijdens het werk vetvrij en schoon te houden, gebruik beschermend transparantpapier.

Kijk op welke kant je gaat schilderen, veelal is de 'structuur' niet gelijk.

Gebruik een aquarelblok met gelijkmatige kanten, een los vel en/of span het papier op een gladde ondergrond met tape of laat het los, afhankelijk van de techniek.

Tekenen met potlood en penseel

Het uitbeelden van een plant begint met goed kijken en een compositie maken in contouren in het platte vlak op ware grootte en met de juiste verhoudingen met potlood. Eerst schetsmatig tot en met een nauwkeuriger tekening. Een goede tekening is de basis van een succesvolle weergave in kleur. Gebruik potlood H of iets harder 2H, want na de eerste ondergrond schilderen is het vaak nodig om een deel van de potloodlijnen weg te gummen met kneedgum of zacht gum van b.v. Faber-Castell of ander merk.

Water

Voor het maken van een botanische schildering is weinig water nodig.

Gebruik een klein glazen potje. Het water blijft lang helder wanneer je de verf eerst met een papieren zakdoek uit je penseel drukt en daarna uitwast.

Mengpenseel

Het is praktisch om een aparte zachtharige mengpenseel te gebruiken.

Zo blijft je penseel waarmee je schildert in de juiste kleur en vochtigheid.

Penseel

Voor het maken van een botanisch aquarel gebruik je een klein penseel die rond en puntig is. Penselen hebben een nummer dat enig houvast geeft, maar er zijn best verschillen bij merken zoals die van Daler-Rowney, Da Vinci, Winsor & Newton, Talens of Raphaël. Een type met Kolinsky-haar voldoet uitstekend, is veerkrachtig met mooie punt. Basispenseel met nummer 3 of 2. Kleiner 1 of 0 of nog kleiner. Na het uitwassen ook eens met reinigingszeep erbij of met penseelreiniger.

Drie penseelvormen van Raphaël® met de nummers 8408, 8402 en 8404. Dik van 16 naar 0 en fijner tot 4/0.

Da Vinci penseel nummer 2 met driehoekige steel.

Penseel om gedroogde verf weg te nemen

Soms is het nodig om te veel verf te verwijderen of een plaatselijk hooglicht te maken. Een penseel met stevige haren in de vorm rond of plat is dan de oplossing, meestal met synthetische haren. Je gelooft het pas wanneer je het ziet.

Testpapier en papieren zakdoek

Gebruik bij je werk altijd testpapier van hetzelfde soort en gebruik dit veelvuldig om de intensiteit van de kleur en vochtigheid van je penseel te controleren. Laat je niet verrassen door een te donkere penseelstreek, vaak lastig te corrigeren.

Definitie botanisch schilderen en meer informatie zijn op de site van de vereniging Botanisch Kunstenaars Nederland te vinden

www.botanischkunstenaarsnederland.nl/nl/botanische-kunst/

www.botanischkunstenaarsnederland.nl

MUSEUM DE ZWARTE TULP

www.museumdezwartetulp.nl

Aquarel en tekeningen Hans Homburg

www.inhetvondelpark.nl

19 cm
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

Een schets maken op aquarelpapier

Je kan direct een schets maken op aquarelpapier en deze uitwerken als tekening met dunne lijnen. Direct een levende plant tekenen is het mooist en je kan dan de afmetingen overnemen met liniaal of passer voor de ware grootte.

Een schets maken op transparantpapier

Vanaf een foto kan je een tekening maken. Een goed hulpmiddel is om vanaf de juiste foto-afmeting met transparantpapier de afbeelding over te trekken met potlood. Wanneer je het transparantpapier omdraait en met zacht potlood 2B de lijnen opnieuw tekent kan je met dit transparantpapier een afdruk maken op aquarelpapier. Hiervoor gebruik je potlood HB t/m 2H. Dit is bewerkelijk, maar je kan het transparantpapier met het ontwerp dan vaker gebruiken. Na het overbrengen van de vage potloodlijnen op het aquarelpapier moet je daarna wel een goede tekening maken met 2H en dat betekent soms lijnen weggummen en preciezer tekenen.

Schilderen

Vervolgens wordt de plant in lagen verf opgebouwd en begint ook het tekenen met de penseel. Let op hooglichten, schaduw en contrast van de plant. Schilder volgens plan en corrigeer al doende, bekijk de voortgang regelmatig van afstand.

Aquareltechniek

De aquareltechniek is afhankelijk van de factoren: papier, verf, water, penseel en jouw manier van schilderen. Het opbrengen van vochtige verf kan op 2 manieren; op iets vochtig papier of droog papier. Beide manieren kunnen samen worden gebruikt. Voor het inkleuren van vlakken is een vooraf bevochtigd vlak met een penseel een goede manier om te starten. Daarna kan een detaillering volgen met een licht vochtige penseel. Houd rekening met het aanbrengen van meer lagen, de kleur wordt intensiever. In een later stadium, wanneer je een wassing of glacis met transparante verf aanbrengt na droging, doe je dat met een iets vochtiger penseel. In principe wordt elke nieuwe laag op een gedroogde laag aangebracht. Houd hooglichten vrij van verf. Corrigeren van verflagen kan, bij droge verf. Als laatste kan je hooglichten ook aanbrengen door verf gedeeltelijk weg te nemen met een vochtig penseel en een papieren zakdoek bij de hand om het vloeien te stabiliseren.

Aanpak schilderen

Concentreer je niet op één onderdeel wanneer er meerdere delen zijn die eenzelfde kleur krijgen. Bepaal waar het licht vandaan komt. Gebruik testpapier om het resultaat van vochtigheid penseel en kleur te controleren. Maak vloeiende streken en voorkom dat je langer dan nodig op één deel heen en weer schildert. Daarmee los je de verflaag eronder op. Direct corrigeren is soms mogelijk. Snel iets oplossen in vochtige toestand is lastig, het wordt meestal ongecontroleerd erger, wacht totdat de verf goed droog is en corrigeer. Gebruik een juiste dikte penseel. Meestal van dik naar een dunner penseel voor details.

Verfkleuren kiezen

Groen is een veel voorkomende kleur. Mooie tinten groen ontstaan door mengen van geel met blauw op een schotel of palet en schat in hoeveel verf je nodig hebt.

Karakter en eigenschappen van verf

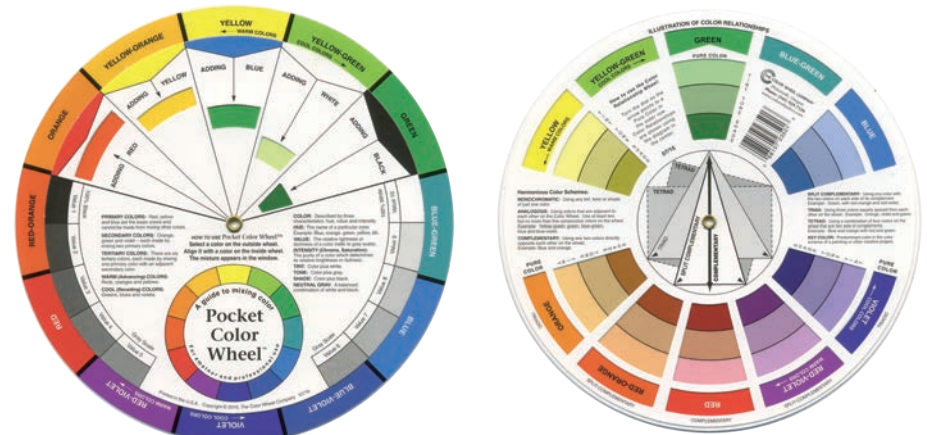
Verf is verkrijgbaar in napjes en tubes. Bij gebruik van napjes kan je een kleurenkaart maken. Je kan de verf goed gedoseerd gebruiken en mengen op een palet. Verf uit een tube is praktisch wanneer je verschillende kleuren verf op je palet gebruikt om snel te kunnen mengen. Of een persoonlijk kleurenpalet samenstelt dat regelmatig gebruikt kan worden. Opgedroogde waterverf kan je later weer gebruiken. Dek het palet of verfdoo's af om te voorkomen dat het stoffig wordt.

Kleurenpalet kiezen

Maak een keus welke kleuren of mengkleuren je gaat gebruiken. Naast de kleur heeft verf de eigenschap van 'transparant' of dekkend te zijn, en de ene kleur is makkelijker van het papier te liften dan de ander. Verder hebben vooral de primaire kleuren de eigenschap van 'warm' of 'koel', een eerste keus voor het juiste gebruik. Aanvullende kleuren zijn groen, oker, bruin, zwart en wit. Met 12 kleuren kan je een breed kleurengamma bestrijken.

Kleuren mengen

Geel, blauw en rood zijn de primaire kleuren die gemengd kunnen worden. Naast de mengdosering geeft het verdunnen met water ook effect. Start bijvoorbeeld met geel en meng blauw erbij. Start met rood en meng er blauw bij. Wit wordt bijna nooit bij aquarel gebruikt, maar wel als mengkleur voor een lichtere tint. Zwart wordt ook bijna nooit gebruikt. Er bestaat een half dekkende neutraaltint, een blauwig zwart, dat als mengkleur verdund kan worden gebruikt bij schaduwpartijen.

Een kleurenwiel of Color Wheel met verdraaibare schijven is een handig hulpmiddel bij het mengen van kleuren.

Ossengal

Dit middel wordt gebruikt om verf beter vloeiend te maken. Gebruik het spaarzaam.

Palet

De verf wordt met water op het palet gebracht. Veelal een combinatie van verdunnen en mengen. Gebruik bij voorkeur een palet van porselein. Een eenvoudig wit schoteltje of een speciaal palet met kommetjes en schuine vlakken. Of de deksel van de verfdoo's.